

stuk en Josia's reformatie heeft geponceerd. Dat neemt evenwel niet weg, dat Ridderbos ons met zijn oplossing niet verder brengt. Want vast staat, dat de „hoogten“ de invalspoor waren voor het Kanaänietisme. Indien Ridderbos met zijn solutie gelijk heeft, dan betekent dit, dat gedurende 3 tot 5 eeuwen (!) de Kanaänietische infiltratie niet radicaal en doeltreffend kon worden tegengegaan vanwege de ongeordende toestanden, die de doorvoering van Deut. 12 verhinderden. En dat waren in zekeren zin toch de meest critieke jaren in den strijd tegen Kanaän. Hizkia en Josia stonden dan toch voor een onmogelijke taak, toen ze trachtten (in hun onrustigen tijd nog wel!) den hoogtendienst af te schaffen en het Kanaänietisme den nek te breken, nadat dit vijf eeuwen lang vrijwel ongehinderd Israël had kunnen vergiftigen, en ook nadat de hoogtendienst nog enkele eeuwen te verontschuldigen viel.

Daarom meen ik, dat Ridderbos' boek ons ten aanzien van dit centrale punt geen stap verder heeft gebracht, doch ons eenvoudig even arm heeft gelaten, als we reeds waren. Deze oplossing geeft geen enkel afdoend antwoord tegenover de critiek; roept veeleer zelf vele nieuwe vragen op, en maakt onze positie nog kwetsbaarder dan ze reeds is.

Het zou een zegen zijn geweest, als Dr Ridderbos al zijn kracht had geconcentreerd op de bestudeering van Deuteronomium.

Ook nog om deze reden: misschien was dan het Praedivies, „met al den aankleef van dien“, ongeschreven gebleven.

Men zegge niet: nu sleept de recensent ook al weer dat Praedivies erbij! Want niet ik haal het document weer te voorschijn uit de kachel, waarin iedereen het mocht stoppen. Doch Ridderbos zelf heeft het, in een wat ander jasje, thans een blijvende plaats verzekerd in dit deel der Korte Verklaring. Een soort Phoenix, uit de asch herrezen. Ik moet zeggen: ik kan een zekere bewondering niet onderdrukken voor de vasthoudendheid en energie, waarmee de schrijver het Praedivies nieuw leven inblaast, nadat het ten vure heette gedoemd te zijn. Week in, week uit, bleef hij in het „Geref. Weekblad“ voortborduren op deze zijn lievelingsideeën, die vooral door zijn toedoen officiële kerkleer waren geworden. Maar wat ik niet had verwacht, was dat dit stuk, een ietsje „wetenschappelijk geschminkt“, ook nog weer zou optreden in de Korte Verklaring. Doch juist vanwege deze kameleontische natuur is dit stuk te gevaarlijker. Op de kerkeraadstafels ligt het allang niet meer: maar nu heeft de auteur het via de Korte Verklaring gelegd op de tafels van alle studeerkamers, alsmede op die in de huiskamers, waar men op de serie is ingeteekend. En dat is voor mij de reden, waarom ik tegen deze deeltjes waarschuw. Deze verklaring bedoelt een langzame, oncontroleerbare ondermijning van de vrijmaking; en is daarmee een aanslag op het werk Gods in de reformatie van zijn kerk. Die polemische tendens treedt, voor wie zich de discussies van ongeveer 1944 herinnert, heel duidelijk aan het licht in deel I, 49, waar de schrijver zich keert tegen de menschen, die verbond en kerk nemen in veruitwendigden zin. De klanken zijn zoo bekend, dat niemand behoeft te twifelen, of de auteur heeft daarbij de vrijgemaakten op het oog. Daarom is het goed, nog bijzonder stil te staan bij dezen trek, die de inleiding en ook de verklaring beheerscht.

Hoezeer Ridderbos hierop den nadruk legt, kan blijken uit de proporties van de inleiding. De bespreking van het Wellhausianisme vraagt ruim 23 bladzijden (I, 10—33); die van verbond etc. in een anti-vrije-

maakten geest, bijna 21 pagina's (I, 33—53). En daarbij komt dan nog de verklaring zelf: terwijl de auteur gedurig heel vluchtig is bij belangrijke exegetische kwesties, veroorlooft hij zich regelmatig vrij breede uiteenzettingen zoodra zijn dogmatische opvattingen aan een tekst kunnen worden vastgeknoopt.

Het is moeilijk een korte samenvatting te bieden van Ridderbos' gedachten in dezen. Niet alleen omdat zijn exposé zoo breed is. We vinden hier daarnaast ook weer den typischen redeneertrant, die ons de laatste jaren maar al te vertrouwd is geworden: min of meer een in- en uitpraten; permanent denkt de auteur in de categorieën „eenerzijds-anderzijds“; elke stelling wordt bijna door een direct volgend „Intussen“ weer verzwakt en met een tegenstelling in evenwicht gebracht; in één woord: een typisch staaltje van dogmatische koorddanserij en systematische balanceerkunst.

In groote lijnen ziet het beeld er aldus uit: de verhouding tusschen den Heere en zijn volk wordt ook in Deut. uitgedrukt door „verbond“. Na een (al te oppervlakkige en ook veelszins onjuiste) uiteenzetting over de beteekenis van de hebreuwsche en grieksche termen, en de waarschuwing, dat men uit het nederlandsche woord geen conclusies dient te trekken, bespreekt Ridderbos dan den term, zooals hij gebezigd wordt van de verhouding tusschen den Heere en Israël, en zegt dan, dat „eenerzijds“ het bij menselijke betrekkingen dominerende rechtskarakter hier een belangrijke rol speelt, maar „anderzijds“ treedt er uiteraard een wijziging in, omdat de verhouding tusschen God en mens een uniek karakter draagt en in menselijke verhoudingen nooit een volkomen analogie vindt. De aardsch-tijdelijke zegeningen treden in het verbond met Israël op den voorgrond, al gaat 't verbond daarin niet op. Grondslag van alles is de verkiezing. Het Horeb-verbond draagt een sterk wettisch karakter, in onderscheiding met het nieuwe verbond. Want de punten, die het N.T. op den voorgrond stelt, komen in Deut. zeer in de schaduw te staan. Je zou dus zeggen: Mozes is ook al onder de Remonstranten. „Intussen“ heeft Deut. ook nog een andere zijde, waaruit blijkt dat dit verbond toch genadeverbond is. (In dit gedeelte komen merkwaardige slordigheden voor: b.v. direct na een verwijzing naar 30: 6, waar gesproken wordt over de door den Heere gewerkte besnijdenis des harten, volgt zomaar een zinsnede, die eindigt: „de waarheid, dat ook die bekering vrucht is van het werk Gods in het hart, komt dus nog niet tot u i t d r u k k i n g“). Beide reeksen, op zichzelf beschouwd, vormen een tegenstelling; maar de wettische regel moet gelezen worden in verband met wat door heel de Schrift geleerd wordt omtrent het verbond der genade. Daarop volgt een breede paragraaf over de verhouding tusschen het Sinaïetisch verbond, en het „nieuwe verbond“ bij Jeremia. Ook hier is er een tegenstelling, die niet in absolute zin te nemen is; „het eigenaardige van het Sinaïetisch verbond is, dat het dit aloude en altijd-blijvende verbond (met de „kerk“ n.l.) a.h.w. tot een eenheid samenstrengt met een vergankelijk volksverbond, en in verband daarmee het genadeverbond in meerdere of mindere mate zet in het kader van een werkverbond“ (I, 47). Men merkt: we zijn nu al een eind verder op den weg der redeneering: Israël als „volk“ en als „kerk“ zijn onderscheiden, en „genadeverbond“ en „werkverbond“ gaan ook hun rol spelen. Dan volgt een zonderlinge redeneering over Jer. 31: de aanvankelijke vervulling kwam reeds bij den terugkeer uit de ballingschap, de principiële vervulling bij Christus' komst in het vleesch, de finale vervulling evenwel pas op den jongsten dag. Zulks omdat ook thans nog niet „allen den

HEERE kennen“, wat toch door Jeremia werd aangekondigd. Daarom heeft de nieuw-testamentische kerk een „tussenpositie..... tusschen die van den ouden dag en de kerk van den staat der heerlijkheid“ (I, 48). Als de wet in het hart geschreven staat, beteekent dat, dat „het hart er conform aan is, en dus conflict met het gezag (der wet n.l.) is buitengesloten“.

Op deze wijze meent de schrijver de uitspraken van Deut. gelezen te hebben „in het geheel der Schrift“. Ik meen echter, dat hij ze alleen maar een plaats heeft gegeven in het raam van zijn eigen dogmatische constructie, wat ook een koud kunstje is; als men eenmaal zijn eigen gedachteninhoud in het bijbelwoord heeft ingedragen, kan men den bijbel laten zeggen wat men zelf wil.

Maar bijbelsch is deze gedachtengang allesbehalve. Hier wreekt zich weer, dat Ridderbos allerlei semasiologische gegevens verwaarloost, en permanent opereert met dogmatische begrippen.

Ik wijs op „verbond“. De schrijver waarschuwt wel, om geen conclusies te trekken uit het nederlandsche woord, maar het tragische is, dat hij zijn heele theorie baseert op een typisch-nederlandsche, specifiek Kuiperiaansche verbondsfilosofie. Had hij inplaats van uit te gaan van al die gangbare onderscheidingen („genade“- en „werk“-verbond etc., kwestie eenzijdig of tweezijdig enz.) eens zich verdiept in wat Deut. over het verbond zegt. Maar alle materiaal, dat verzameld werd door b.v. Karge, Pedersen, Begrich, Eichrodt, is ten eenenmale verwaarloosd. Pedersen had hem b.v. kunnen leeren, dat het voor de beteekenis van „verbond“ volmaakt zonder beteekenis is, of de partners gelijkwaardig zijn of niet.

Ik denk aan „verkiezing“. Ridderbos werkt heel simpel met een dogmatisch verklezingsbegrip, en kan dan natuurlijk gemakkelijk concludeeren, dat wat Deut. inzake verkiezing zegt, „zijn volle waarheid (heeft) in het eeuwige verbond, in Christus gesloten met hen, die naar Gods vrijmachtig welbehagen zijn verkoren tot het eeuwige leven“. Maar daar stel ik tegenover, dat Deut. bij „verkiezing“ nooit denkt aan een „decreet“ met al de associaties van „voortijdelijkheid“ die er aan zijn vastgeknoopt, doch simpel spreekt van het historische feit van den uittocht uit Egypte. Terwijl er toch massa's prachtig materiaal voor een werkelijke exegese van „verkiezing“ etc. in onze handen zijn: Hempel, Galling, Weiser, Wheeler Robinson, Staerk, Rowley, Wright etc. Ik zeg niet, dat we dit alles maar zonder meer kunnen overnemen; het zal critisch bekeken moeten worden uiteraard. Maar dat simpele hanteeren van dogmatische onderscheidingen heeft met uitlegging der Schrift niets te maken.

Ik denk aan „eeuwig“. Gaat het werkelijk aan, om bij de lezing van Deuteronomium zomaar uit te gaan van ons westersch-filosofisch eeuwigheid-tijdsdilemma, of is het zaak om eerst eens na te gaan hoe de bijbel over dezen dingen spreekt? Materiaal is er toch wel zoo langzamerhand: Wheeler Robinson, Schmidt, Cullmann, Delling, Cerny etc.

Soortgelijke opmerkingen zouden eigenlijk te maken zijn over alle termen, waarmee de schrijver werkt. B.v.: is „kennen“ in Jer. 31 werkelijk zoele als de wedergeboorte in Kuiperiaanschen zin? Ik geloof er niets van. Bij zeer critische auteurs als Baumann, Hoschander, Hänel, Reiss, Mowinckel etc. vindt men heel wat dingen, die voor dergelijke ontsparingen hadden kunnen bewaren. Heeft „hart“ en „in het hart schrijven“ daar werkelijk den zin, dien Ridderbos eraan geeft? Ik geloof, dat een zorgvuldige analyse in den trant van Pedersen, Robinson, Johnson e.d. hem beter had kunnen leeren. Hoe zorgvuldig en bezonnen

Over Sumatra

Ik deelde al dien tijd van mijn logies in al de voordeelen, die de Maatschappij aan een bewoner van haar dorp verschaft. En die zijn velen.

Maar van haar employe's wordt nu ook omgekeerd verwacht, dat zij zich geheel aan die Maatschappij geven. Een van de belangrijkste dingen waar de directie een employé naar beoordeelt is behalve naar zijn kundigheid, vooral ook naar het antwoord op de vraag, of de employé voldoende company-minded is. Vertaal dat nou maar eens. Maar het komt hier op neer, dat een employé, waar hij maar kan, opkomt voor de maatschappij, ook als er minder prettige maatregelen moeten worden genomen toch de Maatschappij verdedigt, omdat het belang van de heele Maatschappij (en dat is immers ook het belang van de employe's) die maatregelen noodig maakt.

De heele dorpsgemeenschap wordt saamgehouden door: de Maatschappij. U moet dat even op u laten werken. Als in Nederland een employé van een of andere groote zaak thuis komt, staat hij in een andere gemeenschap. Zijn bureu zijn bij een heel andere firma betrokken. Zijn kennissen weer bij nog andere ondernemingen geïnteresseerd. Kortom: werkkring en burgerlijke gemeenschap zijn hier twee. Maar in Pladju en Sungel Gerong zijn ze één. Spreekt u uw buurman daar, dan kunt u na het gebruikelijke praatje over het weer (dat wordt ook in Indië gehouden, dan gaat het over: vandaag weer erg heet, of: wat blijven de regens toch lang uit; wat is de kentering weer benauwend) alleen nog maar praten over: de Maat-

schappij. Laat uw buurman op de teekenkamer zitten en laat ge zelf een job hebben bij de elektrische centrale, maar: het is de Maatschappij wier belangen ge dient, samen met al uw vrienden en kennissen.

Dat spreekt te sterker als ge als Christen in die gemeenschap verkeert. Als de eenigheid van het ware geloof u dan niet samenbindt, waar zult u dan anders over praten dan over de Maatschappij, strikt zakelijk. Over die toffe danspartij van gisteravond in de sociëteit kunt ge al dadelijk niet mee praten. Als ge het wel kunt zegt ge als Christen al gederailleerd! En laat ik het er meteen maar bij zeggen: er deraillleeren er zooveel als Christen!

Daar kunnen we hier in Holland nu wel makkelijk een oordeel over vellen, maar of dat billijk is, is een andere vraag.

Kom je niet in de soos? Dan ontmoet je je chefs niet, die daar ook komen. Dat kan u een promotiekans kosten. Het kan u in de oogen van de groote bazen doen voorkomen als niet voldoende company-minded. De sociëteit is het concentratiepunt van het omgangseven in den vrijen tijd. Maar het is de sociëteit van de Maatschappij: het is dus toch eigenlijk ook dan in uw ontspanning nog bezig zijn met de Maatschappij en rekenen met de Maatschappij.

Om dan in die wereld te staan en toch niet van die wereld te worden: daar is genade voor noodig. We moeten ons er niet over verbazen, dat er zooveel deraillleeren. We moeten ons erover verwonderen, dat er nog staande blijven, en niet allen zonder onderscheid de grenzen uitwischen.

Nu verstaat ge ook, hoe sterk in die gemeenschap de zuigkracht is van de valsche eenheidsbeweging

onder degenen, die zich Christen willen blijven noemen. Daar is dan een klein getal, dat het geloof in Christus niet radicaal prijs geven wil. Er is nog een klein getal, dat naar de kerk wil gaan en er voor uit wil komen, dat er andere en hoogere belangen zijn dan olie, en een goed salaris, en verlof, en een goed pensioen. Om in die kleine groep dan nog weer de spelbreker te zijn. Om in dien kleinen kring dan toch vast te houden aan de belijdenis die eenmaal bezworen werd. Dan ben je toch wel heelemaal buitenbeentje. U kunt uw hoofd schudden als ge iemand in Indië hoort zeggen: „In dit goddelooze land noem ik ieder mijn broeder die nog aan God gelooft en den Heere Jezus als zijn Zaligmaker belijdt“. Ge kunt zeggen: maar dat is toch geen norm in een tijd, dat de een Christus zóó ziet en een ander weer anders.

Maar HIER uw hoofd erover schudden is goedkoop genoeg. Met barmhartigheid bewogen zijn is wat anders. Bidden, dat ze toch niet allen in dien stroom meegezogen worden, dat is wat anders.

Natuurlijk moet de eenig goede weg gewezen worden. Anders is ook de voorbede die we doen zonder zin. Maar wie daar met eigen oogen het leven heeft gezien weet het des te scherper: alleen genade houdt de menschen staande. En velen, die hier alleszins „orthodox“ het hoofd schudden over zooveel „breedheid“ van het Christendom ginds, zullen, als ze daar ooit komen, misschien wel het eerst vallen. Zelfverzekerdheid is een zekere weg naar den ondergang. Dat blijkt DAAR vooral. Juist die in krachtig zelfvertrouwen naar dat land gaan en in die gemeenschap terecht komen, zijn verdronken voor ze water gezien hebben.

J. P. v. d. STOEL Jr.

is in v
de exeg
enkele
Kuyper
„kerk
tegende
Hertzbe

Onze
wijze w
wijze v
over in
Schrift
een

Daar
voor o
hoeft
nog oo
verkl
portem
ver zél
deze w

Er is
jongen
heb al
moest
doorna
om het
ik hee
blijft e
menscl
en kur

CAN

Gesta
de Vri
Hoogte

En
A. D.

Dest
berijm
van 11
Iperen
geoeft
nist O
Magist
ming.
inge
door v
dat oo
en and
reeds
berijm
misch.
Sneek,
van B
zelfde

De
de het
gevoel
fende
ward).
[] ste
gevoeg

RIJK
Stand:
Een re
Lidmat
1772; (

177
„D
verbe
en h
veel
(en s
zig Z
nen,
14 D
[In
zeges

[Dit
1771 it
Naamli
bijkba
zelf te
schrijft
Tjerik

T.a.p.
„17
voork
Baron
gevoel
afgek
diens
Noet
gin n

Theo

Toen
den a.s
op Wo
U moc
er nog